
Anmeldelser.

C. G. Feilberg: *La Tente Noire*. Contribution ethnographique a l'histoire culturelle des nomades. Nationalmuseets Skrifter, etnografisk Række, II. København 1944. 254 S. 4°, med 6 Kort og 19 Illustrationer.

Det sorte Telt, Nomadernes karakteristiske Bolig indenfor et bredt Bælte, der strækker sig fra Marokko til Tibet, er et af Nomadismens bærende Elementer. Ved sin alsidige og indtrængende Behandling af denne Boligs Udviklingshistorie har Feilberg givet et væsentligt Bidrag til Forstaaelse af Nomadismen som Livsform.

Materialet for Undersøgelsen er først og fremmest Teltene selv. Ved sin Rejse i Iran har Forfatteren vundet et værdifuldt Kendskab til Teltets Form indenfor et i kulturhistorisk Henseende særlig vigtigt Omraade. Iøvrigt har han fundet sit Materiale i Museerne og i Litteraturen. Ved en kritisk Gennemgang af den store Rejselitteratur har Forfatteren fremdraget væsentlige Oplysninger fra hele Omraadet. Det sproglige Materiale — Betegnelserne for Teltene og deres konstruktive Dele — udnyttes væsentligt kun, forsaavidt som dette allerede er sket for Nordafrikas Vedkommende ved Laoust's Undersøgelser. Større Betydning for Feilbergs Arbejde har de historiske Kilder, herunder billedlige Fremstillinger af Telte i den islamiske Miniaturekunst og Oplysninger hos middelalderlige arabiske Geografer og hos den klassiske og orientalske Oldtids Forfattere. I disse Kilder har Forfatteren fundet Bekræftelse paa nogle af de Resultater, som den etnografiske Analyse af Teltformerne har ført ham til.

Det sorte Telts Udbredelse viser i store Træk Overensstemmelse med naturgeografiske, især klimatiske Forhold. Denne Boligform repræsenterer en Tilpasning til den træfattige Busksteppe, idet ingen anden flyttelig Bolig kan nøjes med saa lidt Træ. Feilberg paaviser, at Udbredelsen røber en kendelig Afhængighed af Nedbøren og af Skyetheden. Teltets ejendommelige strømlinede Form er indrettet paa at modstaa stærke Storme. Men Overensstemmelsen med naturgeografiske Forhold gælder kun i de store Træk.

Detailundersøgelsen afslører Teltformernes nære Tilknytning til visse Folkeslag, idet Udbredelsen beror paa disse Folks Bevægelser.

Der findes tre Hovedtyper af det sorte Telt, hver med sin geografiske Udbredelse, nemlig en arabisk-nordafrikansk, en iransk og en tibetansk. Disse Hovedtyper har visse fundamentale Træk tilfælles, hvoraf Forfatteren drager den rigtige Slutning, at de tre Hovedtyper har en fælles Oprindelse, som maa søges i Asien, den Verdensdel, hvor alle de tre Hovedtyper er til Stede.

Det er lykkedes Forf. at paavise Spor af ældre Boligformer indenfor det sorte Telts Omraade, nemlig primitive Telte med Skind i Stedet for vævet Teltdug samt simple Hytter, dels Buehytter, dels Stolpehytter. Aabenbart har Teltet erstattet og delvis fortrængt disse ældre Boligformer. Forf. søger at sandsynliggøre Teltets Opstaaen ved Omdannelse af disse ældre Former. En udviklingshistorisk Sammenhæng med Stolpehytten er indlysende. Derimod forekommer det Anmelderen, at Forsøget paa ogsaa at godtgøre Sammenhæng med Buehytten ikke er lykkedes. Forf. vil gerne opfatte Tuaregernes Skindtelt som en Overgangsform mellem Buehytten og det sorte Telt (S. 169). Det synes dog meget rimeligere at opfatte Tuareg-Teltet som opstaaet af en Stolpehytte, hvor man har reduceret Stolpe-Tagaas-Skelettet til det mindst mulige ved Hjælp af Barduner. Det interessanteste ved Tuaregteltet er Bardunernes Anbringelse *under* Teltdugen. Dette Forhold kunde tyde paa, at Bardunernes ældste Funktion netop er at holde Teltstolperne paa Plads.

Forf. gør rede for de Ligheder, som Bykulturens Teltformer, Teltpavillonen og Parasoltagsteltet, har med det sorte Telt. Han finder disse Ligheder saa store, at de maa forklares ved en udviklingshistorisk Sammenhæng. Blandt Lighederne burde han have fremhævet den, som i teknisk Henseende synes at være den vigtigste, nemlig Teltdugens Udspænding ved Barduner. Det er denne Ejendommelighed, der forbinder Bykulturens Telte med det sorte Telt til en særlig Gruppe, der passende kunde kaldes Bardunteltene.

Analysen af det sorte Telts Elementer (Kap. 8) er dygtigt gennemført. Ved Hjælp af de forskellige Elementers geografiske Udbredelse er det lykkedes Forfatteren at adskille flere lokale Typer og at skelne mellem ældre og yngre Former. Kibitken, der aabenbart er en yngre Konkurrent til det sorte Telt, har afbrudt Forbindelsen mellem den iranske og tibetanske Formgruppe ved sin Fremtrængen i Turan.

Til Forklaring af Sammenhængen mellem det sorte Telt og Bykulturens Telte opstiller Forfatteren tre Muligheder (S. 221): A. Disse to Teltgrupper kan have én fælles Oprindelse. B. Eller Bykulturens Telte kan være afledt af det sorte Telt. C. Eller det sorte Telt kan være afledt af Bykulturens Telte.

Af disse Muligheder mener Forfatteren, at den sidste maa udgaa. Det sorte Telts ældste Form, der staar paa Overgangen mellem en Aastagshytte og et Telt, forudsætter ikke andre Teltformer og kan være udviklet uden Indflydelse fra Bykulturen. Endvidere er der ikke i historiske Kilder Holdepunkter for den Antagelse, at Bykulturens Telte skulde være ældre end det sorte Telt. Tværtimod — det Gamle Testaments Beskrivelse af Tabernaklet fører det sorte Telt tilbage til henimod Begyndelsen af første Aartusinde e. Chr. F., hvorimod Pavillonene kun kan føres tilbage til Christi Fødsels Tid, og Parasoltagsteltet til de første Aarhundreder efter Chr. F.

Hvad Arkæologien lærer os om Teltenes Forhistorie, er kun lidet og usikkert. Visse assyriske Relieffer tydes som Telte. Men disse Teltes Form og Konstruktion fremgaar ikke klart af Reliefferne. Barduner synes kun i et enkelt Tilfælde at være angivne. Det maa dog bemærkes, at Parasollen, der vel maa opfattes som Parasoltagsteltets tekniske Forudsætning, findes paa assyriske Relieffer fra tredje Aartusinde f. Chr. F. Den Mulighed kan derfor ikke afvises, at Barduntelte kan have eksisteret i Bykulturen længe f. Chr. F., og Formodningen herom bliver stærkere, naar man tager Hensyn til den Rolle, Teltet spiller i de kosmiske Ideer.

Den Tanke, at Himlen er Guds Telt, kendes jo fra Esaias, XL, 22: „Han, der udspænder Himlene som et tyndt Tæppe, og udbreder dem som et Telt til at bo i.“ Men Forestillingen om Himmelteltet er vidt udbredt og aabenbart meget gammel. Forf. har ikke taget denne Side af Teltets Historie op til Behandling; det store Stof, der kunde kaldes Boligens Folklore, har han ladet ligge, i rigtig Erkendelse af, at dette Emne vilde kræve en særlig Undersøgelse. Maaske er der dog Grund til at nævne Emnet her, fordi det kunde faa Betydning for Dateringen af Bardunteltene. Om Boligens Indflydelse paa Orientens kosmiske Forestillinger kan henvises til Robert Eislers Værk „Weltenmantel und Himmelzelt“, München 1910. Særlig Opmærksomhed fortjener den i Asien vidt udbredte Ide, at Himmelen bæres af en central Søjle, der i Babylon opfattedes som et mægtigt Bjerg, liggende mod Nord. Denne Himmelsøjle spiller endnu en stor Rolle i nordasiatiske Naturfolks religiøse og kosmiske Forestillinger, som det fyldigt er paavist af Uno

Holmberg i hans Værk „Der Baum des Lebens“ i *Annales Academiæ Scientiarum Fennicæ*, B XVI, Helsinki 1922—23. Men ogsaa i Sydasiens findes Forestillingen om en central Verdenssøjle. Saaledes har Negritoerne paa Malakkahalvøen den Idé, at Himlen bæres oppe ved en Søjle, hvorfra udgaar fire Barduner, der hænger ud over Jordskivens Rand, udspændt ved svære Vægte. Jvf. Ivor H. N. Evans: *The Negritos of Malaya*, Cambridge 1937, p. 185—189. Det mærkelige er, at Negritoerne paa Malaya slet ikke selv anvender nogen Boligform med Barduner. Denne kosmiske Idé maa være kommet til dem udefra; den maa vel have sin Oprindelse indenfor Asiens gamle, høje Kulturer.

Anmelderen har derfor svært ved at tænke sig, at Teltet, udspændt ved Barduner og holdt oppe ved en central Stolpe, ikke skulde være meget ældre end vor Tidsregnings Begyndelse.

Forf. har Ret i, at det sorte Telt ikke lader sig aflede af Parasoltagsteltet eller af Pavillonen. Heller ikke kan man aflede disse Bykulturens Telte af det sorte Telt, selv om Forf. er tilbøjelig hertil (S. 227). Og alligevel staar disse Teltformer hinanden nær — fordi de præges af det samme konstruktive Princip, nemlig Telt dugens Udspænding ved Barduner.

Bykulturens Telte og Nomadernes sorte Telte har en fælles Oprindelse, dog ikke saaledes at forstaa, at de er opstaaet af et og samme ældre Telt, men saaledes, at de er bygget over samme konstruktive Idé, den ved Barduner udspændte Telt dug.

Hvor denne Idé er opstaaet, ved vi ikke. Paa Forhaand vilde Anmelderen finde det mere sandsynligt, at den er opstaaet indenfor den gamle Bykultur, end at den skulde skyldes Nomaderne. Fra Byerne har Nomaderne jo hentet mange Ideer. Forf. gør selv opmærksom paa, at det sorte Telt under sin Udvikling har optaget enkelte Træk fra Bykulturen, f. Eks. Midterstolpen, der kan deles i to Stykker, for at lette Transporten (S. 135). Men selv om Bardun-Ideen maaske er kommet til Nomaderne fra Bykulturen, saa har Forf. dog Ret i, at det sorte Telt maa være opstaaet hos Nomaderne, som en Tilpasning til Busksteppe- og Ørkenklimaet.

Den paafaldende Overensstemmelse, Forf. har paavist mellem Dromedarens og det sorte Telts Udbredelse, er sikkert betydningsfuld. Forf. har rimeligvis Ret i den Opfattelse, at Dromedaren og det sorte Telt hører til Nomadekulturens sidst udviklede, mest krigerske Lag.

Dette Resultat faar Forf. til at tage Afstand fra von Oppenheims Teori om, at Beduinerne skulde være de oprindelige Nomader, medens Halvnomaderne skulde være en Slags mislykkede Beduiner,

der har opgivet det oprindelige Nomadeliv. Naar Beduinerne repræsenterer et relativt sent Udviklingstrin, gaar det selvfølgelig ikke an, at lade dem være de ældste Nomader, udviklingshistorisk set. Maaske er det dog egentlig heller ikke netop det, von Oppenheim har villet paastaa. Von Oppenheim har jo interesseret sig særligt for at udrede Nomadestammernes historiske Traditioner; og han har i Værket „Die Beduinen“, I, Leipzig 1939, paavist, at nogle Beduiner i Tidens Løb har maattet opgive den egentlige Beduin-Tilværelse og er gaaet op i Halvnomadernes Kreds. Noget tilsvarende har jo ogsaa andre Forskere paavist. Men dette siger selvfølgelig i og for sig intet om Halvnomadismens første Tilblivelse.

Feilbergs Bog er en værdifuld Undersøgelse, opbygget paa et bredt etnografisk og historisk Grundlag. Det er lykkedes ham at bringe Orden i et stort og vanskeligt Stof, at klare mange Spørgsmaal og at muliggøre nye Problemstillinger.

Gudmund Hatt.

Olof Jonasson: Den svenska världssjöfarten. Karta med Text. Utgiven av ångfartygs AB Tirfing med anledning af dess 50-åriga tillvaro. 4 Kortblade. Göteborg 1943.

Det her omtalte Arbejde er et udpræget Eksempel paa et geografisk Arbejde, hvor Kortfremstillingen har været langt vigtigere end Tekstaffattelsen. Dette er ikke sjældent Tilfældet med nogle af de mest værdifulde Ting i den geografiske Litteratur, idet man paa eet Kort ofte kan udtrykke Forhold, der kun kan forklares over mangfoldige Tekstsider, og endda kun ufuldkomment. Man erindrer i denne Sammenhæng Arbejder som f. Eks. de Geers Befolkningkort over Sverige og Galtons eller Schotts Verdensisochronkort.

Det er beundringsværdigt, at et stort svensk Rederi har valgt paa sin Jubilæumsdag at udgive et saadant Arbejde, der i høj Grad forøger Kendskabet til den svenske Handelsflaades Opgaver og Præstationer i Tiden før den 2. Verdenskrig. Arbejdet er i sig selv et erhvervsgeografisk Dokument, der vil faa saa vel videnskabelig som praktisk Betydning.

De fire Kortblade udgør tilsammen et Verdenskort i van der Grintens Projektion i Maalestokken ca. 1:12½ Mill. (hvorfor staar Maalestoksforholdet ikke paa Kortet sammen med Kilometerskaalen?). Kortets fulde Tekst er: „Den svenska världssjöfarten utanför Nordsjö-Östersjöområdet vid tiden närmast före världskrigets utbrott“. Det fremgaar af Teksten, at samtlige Opgivelser gælder